

GEORGIAN SODAN JÄLKIPYYKKI

*Ukrainan
ennakkokaikuja*

ANTTI TURUNEN

GEORGIAN SODAN JÄLKIPYYKKI

Ukrainan ennakkokaikuja

© 2022 Antti Turunen

Taitto ja kansi: Books on Demand

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-80-5808-3

Tämä teos on saanut tukea WSOY:n kirjallisuussäätiöltä

GEORGIAN SODAN JÄLKIPYYKKI

Ukrainan ennakkokaikuja

ANTTI TURUNEN

Anulle ja edesmenneelle Sadulle (1988–2007)

*Still in peaceful dreams I see
The road leads back to you*

..

*(Georgia on My Mind, sanat: Stuart Correll, sävel: Hoagy Carmichael,
Ray Charles, Genius Hits the Road, Atlantic Records 1960)*

SISÄLLYS

PROLOGI	11
LUKIJALLE	13
PITKÄ TIE RAUHANVÄLITTÄJÄKSI	17
"SUURIN GEOPOLITTIINEN KATASTROFI"	20
KANSAKUNNAKSI KANSAKUNTIEN JOUKKOON	24
PAINHEET KASVAVAT ETELÄ-OSSETIASSA	36
KONFLIKTIN VAIKUTUKSET GEORGIAN JA VENÄJÄN SUHTEISIIN	41
ABHASIAN KYSYMYKSEN PITKÄT JUURET	43
ABHASIAN EROAMISPYRKIMYKSET JA SOTA	50
MOSKOVAN ROOLI ABHASIAN KRIISISSÄ	53
JÄNNITTEITÄ JA RAUHANPYRKIMYKSIÄ	58
MIKSI JUURI ABHASIA JA ETELÄ-OSSETIA PYRKIVÄT EROON GEORGIASTA?	60
POHJOIS-KAUKASIAN KYSYMYKSET	61
PUTIN MUUTTAA KUVIOITA	63
NORSUT POSLIINIKAUPASSA	66
ELOKUU 2004 KÄÄNNEKOHTANA	68
SOTA MULLISTAA ASETELMAT	73
OLISIKO SOTA VOITU VÄLTTÄÄ?	84
REISSUMIEHEN ELÄMÄÄ	89
MATKUSTAJAN HAASTEET	100
KESKUSTELUJEN KOUKEROT	105
KESKEISET KYSYMYKSET	108
SAAKASHVILIN LINJA	114
VALTA VAIHTUU GEORGIASSA	118
GENEVEN KESKUSTELUT JÄHMETTYVÄT	122

KARIKKOJEN VÄISTÄMISTÄ	132
ULOSMARSSIT TAI NIIDEN UHKA	132
KADONNEEN ABHAASIMIEHEN TAPAUS	134
"TERRORI-ISKUT"	137
GALIN VÄLIKOHTAUSMEKANISMI KATKOLLA	138
LIITTOLAISSOPIMUKSET	140
AMPUMAVÄLIKOHTAUS 2016	144
YHTEISTYÖPYRKIMYKSIÄ	148
KULTTUURIPERINNÖN SUOJELU	148
YMPÄRISTÖ- JA LUONNONVARAKYSYMYKSET	155
RAJALINJAT SULKEUTUVAT	158
GEORGIAN ALOITTEET	166
ELÄMÄÄ JA POLITIIKKA RAJALINJOJEN TAKANA	174
ABHAASIAN YHTEISKUNNAN TILA	175
ABHAASIT JA VENÄLÄISET	181
ABHASIAN HAASTEET	184
ETELÄ-OSSETIAN TOISENLAINEN TODELLISUUS	186
ETELÄ-OSSETIAN HAASTEET	190
MIKÄ YLLÄPITÄÄ GEORGIAN JA VENÄJÄN VÄLISTÄ	
KONFLIKTIA?	191
UUSIA TUULIA GEORGIAN JA VENÄJÄN SUHTEISSA?	195
PIENEN VALTION SELVIYTYMISKEINOT	201
SUOMALAINEN KOKEMUS AUTTAA	210
RAUHANVÄLITYKSEN MAHDOLLISUUDET	214
KESKEISET OPETUKSET	219
KOKEMUS YHTEISPUHEENJOHTAJUUDESTA	223
YK TOIMIJANA	225

KANSALAISSYHTEISKUNNA ROOLI	229
MEDIAN ROOLI	236
SEITSEMÄN KUOLEMANSYNTIÄ	239
KONFLIKTIN NYKYTILA	247
SUURVALTASUHTEET KONFLIKTIN AJURINA	250
MITEN ETEENPÄIN UKRAINAN SODAN JÄLKEEN?	255
KANSAINVÄLISEN TASON RATKAISUT	255
SOVINTOPOLITIIKAN ASKELMERKKEJÄ	258
HISTORIAN MYYTTIEN KÄSITTELY	262
MITEN VAHVISTAA GENEVEN KESKUSTELUJEN ASEMAA?	268
ENERGIA JA VESIKYSYMYKSET	271
KAUPALLISET YHTEYDET	273
VIININVILJELY JA MAATALOUS	275
LOPPUPÄÄTELMIÄ	277
LIITE : PERUSTIETOA GEORGIASTA	286
LYHENTEITÄ	292
HENKILÖHAKEMISTO	294
KIRJALLISUUTTA	300
LOPPUVIITTEET	310

PROLOGI

Oli kaunis kesäinen maanantaiaamu. Helsingistä edellisenä iltana lähtenyt yöjuna lipui rauhallisesti aikataulussa Moskovan Suomen asemalle. Heräsin oven koputukseen unenpöpperöisenä ja tilasin vaunupalvelijalta mustaa teetä. Hän kantoi sen osastoon sirpillä ja vasaralla koristetun tinapidikkeen kannattelemassa lasissa kovien keksien kera. Viikonloppu oli ollut työntäyteinen viimeistelyäni kylpyhuoneremonttia perheeni asunnossa Espoossa. Parin viikon kuluttua minun oli määrä muuttaa perheeni pariin Moskovan komennukseni päättyessä. Tarkoitukseni oli puhdistaa rauhassa työpöytä suurlähetystössä ja valmistautua uusiin tehtäviin Helsingissä.

Kesken teenjuonnin havahduin junaradion ilmoitukseen, että väliaikainen hallitus oli ottanut vallan Neuvostoliitossa. Vuoden 1991 elokuun 19. päivä oli jäävä aikakirjoihin. Astuin junasta helteiseen Moskovan säähän. Ihmiset hyörivät normaalisti asemalaitureilla. Kaikki näytti olevan ennallaan. Metro toimi normaalisti ja pääsin laukkuineni asunnolleni ilman vaikeuksia. Ajoin autollani noin kymmenen kilometrin matkan suurlähetystölle havaitsematta mitään poikkeavaa kaupunkikuvassa. Tilanteen vakavuus selvisi lopullisesti mennessäni suurlähettiläs Heikki Talvitien puheille. Hän oli kuullut vallankaappauksesta aamuyöllä puhelimitse ulkoministeriöstä. Moskovassa suurlähettiläänä myöhemmin palvellut Venäjä-yksikön päällikkö Harry Helenius (1948 – 2019) oli ilmoittanut saaduista tiedoista.

Matkustusriskien vuoksi Talvitie kehotti Suomessa lomailevia virkamiehiä jäämään toistaiseksi perheineen kotimaahan. Samalla hän määräsi kaikki paikalla olevat virkamiehet muuttamaan suurlähetystön asuntotiloihin. Me nuorimmat diplomaatit, Matti Anttonen, Terhi Hakala, Klaus Korhonen, Christer Mickelsson ja minä, raportoimme muutaman päivän ajan tiuhaan Helsinkiin tilanteen

etenemisestä. Useimmat Suomen asioista vastanneet neuvostovirkamiehet eivät olleet tavoitettavissa. Moskovan suomalaisyhteisön evakuointisuunnitelmia kaivettiin esiin tilanteen huonontumisen varalta.

Parin päivän kuluttua kaappausyritys kuivui kasaan. Panssari-vaunut katosivat kaduilta, mutta niiden mukana lähti liikkeelle uusi ajanlasku. Vuoden loppuun mennessä Neuvostoliitto romahti ja Euroopan kartalle ilmestyi joukko uusia valtioita, niiden joukossa Georgia.

LUKIJALLE

Siirtyessäni vuonna 2019 eläkkeelle diplomaatin uralta lähes 35 vuoden palvelun jälkeen ajattelin, että voisin kertoa tarkemmin kokemuksistani rauhanvälittäjän työstä YK:n palveluksessa Georgiassa. Tähän minua kannusti myös urani päättänyt tehtävä ulkoministeriön rauhanvälityksen strategian kirjoittajana. Tarkoitukseni on tarjota lukijalle mahdollisuus kurkistaa diplomatian verhojen taakse saadakseen käsityksen, mitä on rauhanvälittäjän työ kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden edistämiseksi.

Georgia on noussut viime vuosina suomalaisten matkailijoiden mielenkiinnon kohteeksi. Maalla onkin tähän loistavat edellytykset jylhien vuoristomaisemien, subtrooppisen rannikkoseudun ja vieraanvaraisen ruoka- ja viinikulttuurin ansiosta.

Ukrainan kriisin kärjistyminen on palauttanut monen mieleen vuonna 2008 käydyn Georgian sodan. Sitä sävyttävät kuvat Venäjän asevoimien tunkeutumisesta itsenäiseen Euroopan maahan ensimmäistä kertaa toisen maailmansodan jälkeen. Venäjä valvoo edelleen viidettä osaa maasta, jonka enemmistö maailman valtioista on tunnustanut itsenäisenä Georgiana. Tarkoitukseni on valottaa, mitkä tekijät johtivat tähän konfliktiin, jonka siemenet kylvettiin jo neuvostoaikana. Venäjän häikäilemätön hyökkäys Ukrainaan vuonna 2022 viimeistään osoitti, miten pitkälle Moskova sovelsi jo Georgiassa koeteltua strategiaa entisen Neuvostoliiton alueiden palauttamisesta yhteyteensä.

Georgian historiaa ovat kautta aikojen sävyttäneet dramaattiset muutokset. Tottumus elämän suurten haasteiden kohtaamiseen lieneekin syy siihen, miksi georgialaiset tavallisesti tervehtivät toisiaan sanomalla ”*gamartshoba*”, mikä tarkasti ottaen tarkoittaa ”voitto sinulle”.

Historiassa on muutamia käännekohtia, jotka auttavat selittämään Georgian sisäisten konfliktien syitä. Ensimmäinen on maan

liittäminen Venäjän keisarikuntaan vuodesta 1801 alkaen. Prosessi alkoi Iranin vaikutusvallan alle kuuluneen Itä-Georgian kuningaskunnan anneksointina osaksi Venäjää. Tämä meni pidemmälle kuin georgialaiset ajattelivat solmiessaan liittolaissopimuksen keisarinna Katariina II kanssa 1700-luvun lopulla. Lännempänä Mustanmeren rannikolla sijaitsevan Turkille uskollisen Abhasian ruhtinaskunnan venäläiset valloittivat vähitellen. Se sai ensin 1800-luvun alussa autonomian, mutta menetti asemansa useiden kapinayritysten jälkeen. Lopulta Abhasia sulautettiin yhteiseen kuvernementtiin Georgian kanssa vuonna 1864, jolloin Venäjä sai Kaukasian sodan päätökseen.

Georgialaiset menestyivät abhaaseja paremmin keisarikunnan alamaisina. Sen sijaan abhaaseja karkotettiin sankoin joukoin Turkkiin Kaukasian sodan jälkeen yhdessä Pohjois-Kaukasian heimoeläinten kanssa. Niinpä tänäkin päivänä Turkissa on noin puoli miljoonaa abhaasia, kaksi kertaa enemmän kuin Abhasiassa. Myös Etelä-Ossetia tuli osaksi Venäjää Kaukasian sodan yhteydessä, mutta pysyi pitkään unohdettuna ja köyhänä takamaana.

Toinen käännekohta oli Venäjän vallankumousvuosi 1917. Se merkitsi valtiollisten suhteiden mullistusta myös Etelä-Kaukasiassa. Georgia oli ensin osa Transkaukasian federaatiota yhdessä Azerbaidzhanin ja Armenian kanssa. Tämä rakennelma hajoosi nopeasti sisäisiin erimielisyyksiin ja Georgiassa valtaan tulleet menshevikit perustivat keväällä 1918 Saksan ja Turkin tuella Georgian demokraattisen tasavallan. Heidän kautensa merkitsi ensimmäistä demokratian kokeilua Georgiassa, mutta samalla abhasien ja osseettien alistamista Tbilisin ikeen alle. Lopulta Leninin johtamat bolševikit valtasivat Georgian vuonna 1921 ja alueesta tuli osa Neuvostoliittoa. Stalinin vainojen aikana vähemmistöt joutuivat jälleen kärsimään. Abhasiaa ja Etelä-Ossetiaa georgialaistettiin pakkotoimin Georgian puoluejohtaja Berijan johdolla. Stalinin kuoltua tilanne helpottui jonkin verran koko Neuvostoliitossa.

Kolmas käänne oli Neuvostoliiton hajoamisprosessi, joka toi esiin

järjestelmän sisällä kytenee kansallisuuksien ristiriidat. Vuonna 1988 Georgian neuvostotasavalta säätöi lain siirtymisestä georgiankieliseen opetukseen myös vähemmistöalueilla. Siitä aiheutunutta syrjintää ja vastatoimia voidaan pitää lähtölaukauksena Georgian konfliktikierteelle, jonka huipentuma oli vuoden 2008 sota.

Yhteinen piirre tässä kuvauksessa ovat nationalismin ilmentymät eri muodoissaan niin keisarivallan, kommunismin kuin demokratiankin kaavussa. Nationalismia ruokki osaltaan Neuvostoliiton kansallisuuspolitiikka, joka tuki eri vähemmistöjen identiteetin, kielen ja kulttuurin vaalimista keskuksen eli Moskovan suojeluksessa. Kun tämä suoja mureni Neuvostoliiton hajotessa, maaperä kansallisuuksien taistelulle oli valmis. Valitettavasti se yhteisöllisyys ja yhteinen kulttuuriperintö, joka oli vuosisatojen rinnakkaiselon aikana syntynyt Georgian maaperällä asuvien kansallisuuksien keskuudessa, pyyhkäistiin hetkessä romukoppaan ja jäljelle jäi väkivaltainen nationalismi ylivaltaiseksi.

Neuvostoliiton hajoaminen merkitsi myös Georgian ja sen naapureiden liukumista Venäjän valtapiirin ulkopuolelle. Vaikka Georgia kuului jonkin aikaa Venäjän johtamaan Itsenäisten valtioiden yhteisöön, maa pyrki koko ajan tarmokkaasti EU:n ja NATO:n jäseneksi. Putinin valtakaudella tämä pyrkimys on kiristännyt välejä Venäjään. Suurvalta- ja energiapolitiikka näkyi 2000-luvulla myös Georgian kautta kulkevia energiareittejä koskevassa kamppailussa. Tässä yhteydessä Yhdysvallat tuli näkyvästi mukaan aluetta koskeviin keskusteluihin. Myös Georgian historialliset isäntävaltiot Turkki ja Iran ovat avanneet laajoja kaupallisia ja liikenneyhteyksiä alueella. Uutena tekijänä Kiina on alkanut investoida Georgiaan ja pitää maata osana Vyö ja tie -hankettaan. Kaikki nämä voimavektorit vaikuttavat Georgian asemaan tulevaisuudessa.

Georgia on joutunut kärsimään neuvostoajan perinnöstä. Sen itsenäistyminen 1991 johti ensin Georgian kansallista yhtenäisyyttä hajottavaan populismiin ja georgialaista identiteettiä korostavaan valtataisteluun. Tätä seuranneen repivän sisällissodan tiimellyk-

sessä vaikutusvaltaiset vähemmistöt lähtivät entistä tiukemmin separatismien tielle. Kyvyttömyys löytää sopua enemmistön ja vähemmistöjen väliseen vallanjakoon jatkuu edelleen. Suuri pohjoinen naapuri Venäjä on taitavasti sekä kannustanut että säädellyt alueen konflikteja omien etujensa mukaan.

Joskus tässä yhteydessä sanotaan, että Georgian konflikti on jäänyt. Parempi ilmaisu on mielestäni pitkittynyt konflikti. Tarkasti ottaen Georgiassa on useita sisäkkäisiä konflikteja, jotka kytevä edelleen, mutta niiden ratkaisu näyttää olevan syväjäädetyt.

Vuoden 2008 sota avasi mahdollisuuden Venäjälle ja muutamalle Euroopan ulkopuoliselle maalle tunnustaa Abhasian ja Etelä-Osetian separatistialueiden itsenäisyys. Tällöin Georgian hallitus menetti todennäköisesti pitkälle tulevaisuuteen viidesosan hallitsemastaan maa-alasta. Konfliktit eivät ole ratkenneet vielä tähän päivään mennessä vaan niistä jatketaan edelleen keskustelua Genevessä. Minulle oli suuri haaste ja samalla luottamuksen osoitus olla mukana tässä prosessissa YK:n pääsihteerin erityisedustajana vuosina 2010 – 2017.

Tämä kirja on yritys katsoa kulissien taakse, mikä aiheutti konfliktit ja mikä vaikeuttaa niiden ratkaisua toistaiseksi. Teksti perustuu julkisista lähteistä koottuun tietoon ja omiin muistiinpanoihini.

Helsingissä syyskuussa 2022
Antti Turunen

Mitä rauhanvälittäjä tekee? Mitkä ovat mahdollisuudet toimia, kun vastakkain ovat suurvaltapeli ja pienen valtion turvallisuus?

Kirjassa käsitellään suomalaisen rauhanvälittäjän silmin Georgian konfliktin monia ulottuvuuksia. Samalla kirjoittaja pohtii Venäjän suurvaltapyrkimyksiä Georgian ja Ukrainan sotien valossa.

Ennen eläköitymistään suurlähettiläs Antti Turunen teki pitkän uran Suomen ulkoministeriössä. Vuosina 2010–2017 hän toimi YK:n edustajana Geneven kansainvälisissä keskusteluissa. Georgian sodan jälkiseuraukset ovat näiden keskustelujen aiheena.

”Georgian konfliktin käsittelyä voi verrata Rubikin kuution ratkaisuun. Kaikkien osien on loksahdettava paikalleen samanaikaisesti.”

”...läpimurto Georgiassa voi löytyä suurvaltojen etujen yhdistymisestä otollisessa tilanteessa Etelä-Kaukasiassa ja laajemmin Euroopassa. Yhtä tärkeää on kiinnittää samanaikaisesti huomiota kansallisen tason poliittisten ja hallinnollisten esteiden raivaamiseen ...”

”Ennen kaikkea ratkaisun etsiminen vaatii kuitenkin riittävää poliittista tahtoa ja johtajuutta kaikilta osapuolilta ...”

BoD

9 789528 058083